

- JA BALLETTITEATER

te? Trupp oli muide üks esimesi, kes esines stügisel avatud Dubai ooperiteatri laval.

Mis puudutab ooperit, siis... Kunagi ütles sõber Juhan Maiste, kui me Thbilisist tulime, minu sõnade peale, et Gruusia on bütsantslik: «Neeme, ära solva Bütsantsi. See on alles Pärsia. Nad pole veel selleni jõudnud.»

Kui seda kujundit kasutada, siis korralduselt on kahtlemata tegu teatriga, mis kipub ajast maha jääma. Mis puudutab kunstilist taset, siis mulle tundub, et solistid on väga võimekad, samas on kõigi Venemaa provintsiteatrite – geograafilises mõttes – suur mure see, et niipea, kui välja ilmub keegi väga võimekas laulja, kuuleme me varem või hiljem teda hoopis Moskvas või Peterburis.

Muide, kas te teadsite näiteks, et Krasnojarsk on Dmitri Hvorostovski sünnilinn?

Vaat siis.

Nii et talente seal jagub. Aga ikkagi vajab ooper palju rohkem propageerimist. Näiteks kinopilet on seal kallim kui ooperipilet.

?

On-on. Kohtusin hotellis kahe välismaalasega, kellest üks oli melomaan ja tuli just «Boriss Godunovi» etenduselt. Oli vaimustuses ja ütles, et pole kunagi oma elus midagi sellist näinud. Mida ta siis nägi? Seda, et korraga on laval 200 inimest. Siis näitas ta mulle oma piletit ja ütles, et vaadake, siin on kirjas, et see maksab 250, aga mida? Kas rubla? Kui rubla, siis peab see küll mingi eksitus olema. Äkki on üks null tagant ära jäänud? Või on see siiski eurodes?

See tähendab, et pilet maksab seal...

...natuke üle kolme euro.

Mida see näitab?

Eks ta näita nii teatri reputatsiooni kui ka inimeste ostujõudu.

Teie siirdumine Venemaale leiab aset ajal, kui seal tuleb selliseid sõnumeid, mis peaks muretsema panema iga vastutaval ametikohal tegutseva kultuuriinimese. Rünatakse kunstinäitust, tühistatakse etendusi, Novosibirski teatri direktor vallandatakse ooperi «Tannhäuser» pärast – kogu aeg tunneb end keegi riivatuna ja kuulutab välja sõja kultuuri vastu.

Novosibirski teatri peadirigent Dmitri Jurovski oli Krasnojarskis pressikonverentsil ja kui tema käest küsiti, mis on, kas kriis, vastas ta väga huvitavalt. Ta ütles umbes nii, et meie teatrit ei räägitud varem Venemaal suurt midagi, aga nüüd teevad seda kõik. Hüva, «Tannhäuser», selle taust, oli nüüd seda vaja teha või mitte, ma ei tea. Aga nüüd vähemalt teatakse, et on olemas selline teater, et ka Novosibirskis tehakse ooperit.

Kas te Konstantin Raikini sõnavõttu Vene teatritegelaste kongressil lugesite, kus ta ütles, riigis on enast kehtestamas tsensuur, et Venemaa on siirdumas tagasi stalinismiaega? Kuidas te sellesse suhtute?

Mul on raske rääkida asjadest, mida ma ei tunne. Ma ei tunne Venemaa konteksti nii hästi. Isiklikult pole ma selle väheste aja jooksul, kui ma Krasnojarskis olen olnud, märganud, et sekkutaks repertuaaripoliitika, et üks või teine teos nagu ei sobiks lavale. Samuti pole ma tundnud mingit survet.

Ka olen ma alati püüdnud distantseerida ennast päevapoliitikast, just kunsti sisu silmas pidades. Ma toon siin ühe näite. Minu esimeseks lavastuseks Krasnojarskis saab «Kaukaasia vang». Kui palju interpretimisvõimalusi, kui palju võimalusi leida mis tahes seoseid Venemaa ja Kaukaasia suhte vahel – kõik see mentaliteetide kokkupõrge, see, mis toimub Euroopas, Venemaa aktiivsed Krimmis ja Ukrainas, varem Tšetšeenias, praegu Süürias ja mujal...

Oleks ju väga suur kiusatus selle ooperi kaudu seda kõike reflekteerida. Aga mulle tundub, et see oleks a) odav ja b) nõrga üldistusastmega. Pigem ühepäevaliblikas. Pigem tänane leht, mis on homme juba vana. Ma julgen öelda, et ma otsin selles teoses mingit hoopis universaalsemat sisu.

Nii et ma püüan sellest, jah, nii palju kui võimalik hoiduda.

Päevapoliitilisest kunstist siis, provokatsioonist provokatsiooni enda pärast?

Jah, ja võib-olla on üks põhjusi, et ma olen teatri- ja GITISE usku, ja see ei ole ühegi ideoloogilise doktriini usk. Lavastajana ma muidugi jälgin ümbritsevat elu, hoiatan kätt pulsil, aga ma ei pea õigeks seda tingimata otsesõnu lavale tuua ja seda kirjeldada, samuti provotseerida.

Kui palju te üldse Venemaa pressijälgite, olete kursis kõigi nende juhtumitega, kui väike radikaalne õigeusklik kogukond lükkab veere-ma lumepalli, mis lõpeb ühe või teise teose keelamisega. Kas te teate, mis juhtus «Jeesus Kristus superstaariga» Omskis?

Vahemärkuse korras: ma olin esimene, kes selle Nõukogude Liidus lavale tõi (1991. aastal Tallinna linnahallis – T. T.). Aga kas ma jälgin, mis toimub? Vastus on, et ei jälgi. Miks? Ma säästan ennast sellest. Ma olen enda jaoks selgeks teinud tarkused või hoiakud, mis on mind aidanud, just viimastel aegadel: seesama vana hea ütetus, mida omistatakse kord Kurt Vonnegutile, kord Marcus Aureliusele, et muuda seda, mida sa muuta suudad, ära näpi seda, mis ei puutu sinusse, ja ole piisavalt arukas, et nende vahel vahet teha.

Mina usun, et elus on väga palju asju, mida saab liigitada staatilisteks ja dünaamilisteks. On asju, mida ei olegi sinu võimuses muuta – need on staatilised asjad –, sa pead nende asjaoludega lihtsalt leppima. Kas mulle gravitatsioon meeldib? Ma ei tea, aga ma ei saa seda ka kuidagi muuta. Ma ei saa seda teha Venemaal ega Eestis, kus iganes. Miks ma peaksin siis ennast närvi ajama? Ja siis on maailmas olemas dünaamilised asjad, see puudutab konkreetselt seda teatrit – seda, mida on minu võimuses muuta.

Mati Unt ütles kunagi, et teda ei huvita teised inimesed. Ma ajasin silmad punni, et kuidas nii, Mati, ise lavastaja, kirjanik... Sa ju kirjutadki inimestest ja nüüd ütled, et nad ei huvita sind. Mitte väga palju aega enne tema lahkumist. Siis ta ütles muhedalt, nagu tal kombeks oli, ja ütles, et tead, ma olen avastanud, et ma olen ise nii huvitav inimene... Mul on nii palju iseenda kohta avastamist, et mul lihtsalt ei jää aega teistega tegeleda. See oli väga tore vastus.

Mis on elus peamine? Tegele asjadega, mis sulle meeldi-

Krasnojarski ooperiteater

- Krasnojarski riiklik ooperi- ja balletiteater avati 1978. aastal.
- Ooperisolistide on 45, koorilikke ligemale 70, orkestrante ligemale 100 ja tantsijaid 79. Kokku töötab teatris peaaegu 600 inimest.
- Teatri kunstiline juht on Sergei Bobrov ja direktor Svetlana Guzi.
- Kohti on saalis 836.
- Piletid maksavad 100 rublast 500 rublani.
- Detsembri repertuaar: ooperid «Vürst Igor», «Medeia», «Tosca» ja «Aida», lastelavastus «Punamütsike» ja balletid «Don Quijote», «Anjuta» ja «Pähklipruuna».
- Jenissei jõe kaldal asuv Krasnojarsk on viieteistkümnest Venemaa miljonilinnast kõige idapoolsem, Kesk- ja Ida-Siberi keskus.

vad, suhtle inimestega, kellega sul on midagi ühist ja tore koos olla. Ongi kõik. Väldi asju, mis sind raevu ajavad.

Näete, ma lähen hoogu, ei anna teile isegi võimalust midagi küsida.

Kui «Jeesus Kristus superstaar» peaks külalissetendusena tulema Krasnojarski teatri lavale ja välja ilmub aktivistide seltskond, kes leiab, et seal naeruvääristatakse Jeesust, ja tahab, et see ära jäetaks, kas te seisaksite selle lavalejõudmise eest?

Esitaks minu teatris – näete, ma juba ütlen minu teater –, sellist olukorda ette näha ei ole, sest meil käib külalisseteid väga harva. Teiseks on see, et... me ei tea ju, kus lõpeb näiteks Pussy Rioti puhul kunstiline *happening* ja algab sensatsioon, kus provokatsioon on juba mingite jõudude teenistuses. Mina üritaksin – hüpoteetiliselt – pigem vältida võimalikke konfrontatsioone, uuriks taustu ja püüaks juba ette vastu seisejate võimalikke väiteid.

Ma toon ühe näite, mis on küll süütu selle kõrval. Kui ma Leedus «Toscat» lavastasin – selle ooperi esimene vaatust on kirikus –, ei tahtnud ma detailides eksida, sest ma ei tunne ise katoliiklikku traditsiooni nii

Krasnojarsk paistab üldse olevat koht, kus võluvad naised on Venemaale ebatüüpiliselt sageli juhtivatel kohtadel.

hästi, ja palusin ennast kokku viia oma ala ekspertidega. Mulle korraldati kõrgetasemeline kokkusaamine ja nad olid isegi meelitatud sellest. Ainult nii on võimalik arusaamatusi vältida. «Jeesus Kristus superstaari» puhul on oluline sõnum. Selle peamine mõte on selles, et Juudas, kes on sõnumitooja, ütleb, et Jeesus, sa olid vales ajal vales maal. See kõik oli liiga vara. Sind on praegu vaja. Vaata, mis maailmas toimub. Asi läheb järjest hullemaks. Kui see jääb lavastuseks kõlama, siis on see ju väga tugev sõnum, mis peaks just kirikuringkondadele meel-mööda olema.

Nii et pigem diplomaatia, selgitamine – see on võti?
Just.

Vladimir Putin avaldas hiljaegu arvamusi, et provintside tegutsevate tsinovnikud vajavad arusaamatuste vältimiseks täpseid juhiseid, kuidas kunsti reguleerida, mis on seal lubatud ja mis mitte. Kas te arvate, et see on võimalik ja vajalik kunsti, selle sisu reguleerida mingite ukasidena?

Võimalik? Jah. Vajalik? Kunsti inimesena ütlen, et see on täiesti tarbetu, ebavajalik. Kas tuleks siis hakata reguleerima ka «Hovanštšinat» või «Boriss Godunovi», mis otseselt räägivad Venemaast, võimu ja rahva vahekorra? Ma ei kujuta seda ette.

Tõsi on aga see, et Moskva ja Peterburi on üks Venemaa, Moskva võrreldes neljatunnise ajavahega Krasnojarsk hoopis teine Venemaa. Või siit 800 kilomeetrit emal asuv Novosibirsk. Siin mõeldaksegi natuke teistmoodi. Sellised teemad näiteks, millest Euroopas ja Venemaal Euroopa osas palju räägitakse, nagu pagulased, Krimm, Ukraina, jäävad siinsetele inimestele kaugeks, abstraktseks, sest ei hakka neid kunagi puudutama, nende elu mõjutama. Seda peab arvestama.

Mis jama selle teie Krasnojarski eelkäijaga oli, kelle asemele teid justkui kutsuti, nagu kohalik press kirjutas?

Press on asjast valesti aru saanud. Teatril pole pealavastajat juba üle kümne aasta olnud. Nadežda Stolbova oli lihtsalt lavastaja, kellega leping ära lõppes. Teater on teinud talle uue ettepaneku, millele ta pole veel alla kirjutanud. Ma ise olen temaga kohtunud ja see on olnud süm-paatne kohtumine – meil mõlemal on ju GITISE taust. Ja ongi kõik.

Muide, ka teine senine ooperilavastaja on noor, võluv nais-terahvas. Krasnojarsk paistab üldse olevat koht, kus võluvad naised on Venemaale ebatüüpiliselt sageli juhtivatel kohtadel. Meie teatri direktor (Svetlana Guzi) on naine, kraal kultuuriminister (Jelena Mironenko) on samuti naine. Viimane mainis ühe esimese asjana, kui me kohtusime, et ka temal on Eestis juured, kuna üks tema esivanematest on sündinud Pärnus.

Tõepoolest elab Krasnojarski kraal üsna palju Eestist väljarännanute ja –saadetute järeltulijaid, mingi info järgi isegi kuni 4000.

Just. Täiesti omaette teema.

Tegus Eesti selts on seal ka.

Ma olen nendega ka kohtunud. Isegi ühe Krasnojarski linnaosa vanem on seal eestlane – härra Vladimir Saar. Sealsete eestlaste kultuurielu on üldse väga vilgas. Kahjuks pole õnnestunud käia veel eesti külades: need on kuuldavasti päris ehedad, kus räägitakse siiaaani omapärasest eesti-setu keelt.

Milliseks kujunevad teie kohustuselise teatri ees?

Kõigepealt repertuaaripoliitika kujundamine. Seal on surnud hingedega koos mängukavas üle 60 teose. Täiesti selge, et kõik ei ole vajalikud ja enamik nendest on oma aja ära elanud. Ja siis ka n-õ produtsentide töö, teatri funktsioneerimise süsteemi korrastamine, osakondade töö ümberkujundamine – seal on palju sellist tardumust.

Ma nimetasin seda pressikonverentsil juba perestroikaks – kõlab ju hästi? – ja palusin anda meile sada päeva kriitikavaba töörahu, nagu kombeks.

Mis võiks olla teie töö kaugem eesmärk – see, et teatri lavastused oleks pidevalt Kuldse Maski (Venemaa rahvuslik teatriauhind) kandidaatide seas, kus nad praegu ei ole?

Kui seada see praegu teatri eesmärgiks, siis oleks see vale. Selleks on aega vaja. Kõigepealt peab kasvama teatri tehniline võimekus – eriti valgus on maha jäänud, osa prožektoreid on vanemad kui teater ise. Selleks, kui sa sellest räägid, siis ütlevad kõik, et raha ei ole. Olgu, aga teeme end siis linnas nähtavaks, äkki märkavad seda ka poliitikud, kelle käes on rahajagamise hoovad.

On ka palju asju, mis üldse mitte midagi ei maksa ja mida saab kohe muuta. Näiteks seda, et kassas ei müüda pileteid, vaid etendus. Kui ma tegin proovi, küsisin, kuidas on vene keeles vaheriie – et laske see alla. Kas te peate silmas seda nartsu, küsiti vastu. Ma ütlesin, et nii, kõik! Ärge enam ialgi nimetage seda kaltsuks, isegi, kui ta näeb selline välja. Teatris on see dekoratsiooni osa. Juba sellest algab suhtumine. Lava on teatri süda. Ja päikesesüsteemi keskus. Teiselt poolt aga meie toidulaud. Teeme kõigepealt enda kodu korda.

Venelane austab kõva sõna, demokraati pole seal mõtet mängida?

Helikoni teatris öeldakse, et seal on dimakraatia (Helikoni juhi Dmitri Bertmani järgi – T. T.). Kas me kujutame ette, et armees minnakse reamehe käest küsima, et kuulge, hommikul kell neli oleks vaja rünnakule minna, kas te olete nõus. Ja reamees vastab, et ei taha nii vara, tahaks magada, lähme pärast homme.

Keegi peab olema, kes võtab vastu otsuseid ja vastutab selle eest.

Kuidas hakkab teie elu nüüd praktiliselt välja nägema?

Praegu olin kaks ja pool nädalat seal. Nüüd olen korra tagasi Eestis. Ja siis lähen jällegi kümneks päevaks. Ja nii edasi. Kevadel on mul veel üks projekt Norras: lavastan Bergenis Ooperi Rimski-Korsakovi ooperi «Legend nähtamatust linnast Kitežist». Siis hakkab Krasnojarskis «Kaukaasia vangi» lavastama. Aega peab leidma ka oma raamatu lõpetamiseks, millega ma Eestis tegelesin.

Mis raamatu?

Ma kirjutan ooperiromaani.

Autobiograafilist?

Jah ja ei. Bulgakov kirjutas teatriromaani, mina püüan omal kombel ooperiromaani kirjutada. See räägib ooperist, minust, ühest teatrist, seal töötavatest inimestest.

Lõpetuseks, mida te kõige rohkem Krasnojarskiga seoses pelgate? Kui pelgate?

Ajakirjanikule kohane küsimus. Ma pean teie pettumuseks ütleva, et mitte midagi ei pelga. No mida ma peaksin pelgama? See kõik on nii ahvatlev, mitte selles mõttes, et laps on lõpuks uue mänguasja saanud või pandud liivakasti. Kordan veel: *déjà vu* ootab seal nii heas kui halvast nõnda palju ees, nii palju tööd, mida ma oskan ja tunnen, et ma peaksin olema loll, kui sellest loobuksin.

Täna kell 19 on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kammersaalis kontsert «Poesia muusikas», mille on lavale seadnud Neeme Kuningas.